

نقش آموزش‌های محیط‌زیستی در بقای انسان

مرضیه خواجویی متولد مرداد ۱۳۶۴ در شهر یزد است که با مدرک کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، از سال ۱۳۸۹، مشغول به تدریس است. وی مؤسس و دبیر انجمن شهروندان آینده‌ساز کویر است و دوره‌های آموزشی و تخصصی محیط‌زیست را نیز در رشته تخصصی مدیریت پسماند گذرانده است. او از سال ۱۴۰۱ به عنوان دبیر وارد مجتمع آموزشی شد و از سال ۱۴۰۲ به عنوان معاون تربیتی در این مجموعه فعالیت دارد.

خداوند بزرگ را سپاسگزارم که بخشی از این مجله به موضوع محیط‌زیست اختصاص یافته است و امیدوارم این روند استمرار یابد و هر بار بتوانیم مطالب علمی و کاربردی ارزشمندی را به اشتراک بگذاریم. در این شماره، از مقدمات شروع می‌کنیم؛ اینکه محیط‌زیست چیست، از چه عناصری تشکیل شده است، نقش محیط‌زیست در بقای جانداران و انسان‌ها چیست و در عصر حاضر با چه چالش‌های محیط‌زیستی روبه‌رو هستیم. به همه محیط‌هایی که نسل انسان، به طور مستقیم و غیرمستقیم، به آن وابسته است و زندگی و فعالیت‌های او در ارتباط با آن قرار دارد، محیط‌زیست گفته می‌شود. محیط‌زیست مجموعه‌ای است که شامل آب، خاک، هوا، منابع طبیعی، جانوران، گیاهان، انسان‌ها و روابط متقابل آن‌ها می‌شود. در قیاس طبیعت با محیط‌زیست باید بگوییم که طبیعت شامل مجموعه عوامل طبیعی، زیستی و غیرزیستی می‌شود که هر کدام به تنهایی می‌توانند در نظر گرفته شوند؛ در حالی که محیط‌زیست تعامل بین انسان و طبیعت است و با توجه به برهم‌کنش‌های میان انسان و طبیعت و از دیدگاه بشر توصیف می‌شود. زندگی و سلامت ما انسان‌ها وابسته به محیط‌زیست است. اگر بخواهیم عوامل تشکیل‌دهنده و تأثیرپذیر در محیط‌زیست را نام ببریم، چرخه‌ای می‌شود که از منابع انرژی، موجودات زنده (انسان، حیوان، گیاه) و مواد بی‌جان (آب، خاک و هوا)

تشکیل شده است. این چرخه همیشه پایدار و ثابت است. هر تغییری، خواه مضر یا مفید، در فعالیت‌ها و محصولات و خدمات انسان‌ها، سازمان‌ها و... به صورت کامل یا جزئی تغییری ایجاد کند، در دسته آثار زیست محیطی قرار می‌گیرد.

یکی از شرط‌های حیات انسان، بودن محیطی برای زیستن است و شرط اساسی در حفظ محیط‌زیست برقراری تعادل میان عوامل تشکیل‌دهنده آن است. آنچه موجب نامتعادلی محیط‌زیست شود یا آن را تهدید کند، تخریب یا آلودگی محیط‌زیست می‌نامیم. جالب است بدانید منشأ و عامل اصلی آلودگی و تخریب محیط‌زیست، انسان و عملکرد وی است که متأسفانه امروزه، به عنوان معضلی زیست محیطی، از روند رو به رشدی برخوردار است و جوامع انسانی و کشورها را تحت تأثیر قرار داده است. در همایش‌های بین‌المللی، خواسته همه دولت‌ها و ملت‌ها پیشرفت همه‌جانبه در زمینه اقتصادی و اجتماعی، بهره‌گیری از منابع طبیعی، نیروی انسانی و ظرفیت‌های اجتماعی بوده است. در بهره‌گیری از منابع زیست محیطی باید به این موارد توجه شود: توسعه اقتصادی متعادل و رو به رشد، مساوات و برابری اجتماعی و پایداری در محیط‌زیست.

سال ۱۹۹۲، در همایش ریودوژانیرو، مفهوم «توسعه پایدار» به عنوان یکی از اصول پایه‌ای بهره‌برداری از محیط‌زیست و حفاظت از آن مطرح شد. منظور از توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل امروز را برآورده می‌کند، بدون آنکه در توانایی نسل آینده برای برآورده ساختن نیازهایشان محدودیت ایجاد شود. بر اساس منابع و مطالب موجود، جالب است بدانید:

• از هر چهار مورد مرگ‌ومیری که در سراسر جهان رخ می‌دهد، یک مورد به دلیل عوامل زیست محیطی است؛ عواملی مانند آلودگی هوا و آب و خاک یا جاده‌های ناامن و تنش در محیط کار.

• در هر دو و نیم ثانیه، زمین یک هکتار از جنگل‌های بارانی خود را از دست می‌دهد.
• در اروپا ۱ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر و در آفریقا ۲ میلیون و ۲۰۰ هزار نفر مورد مرگ و میر مرتبط با عوامل زیست محیطی ثبت شده است.

• حدود ۴۰ درصد از صفحه‌های یخی قطب جنوب، طی ۲۵ سال گذشته، به طور چشمگیری آب شده‌اند.

• در ۵۰ سال گذشته، انسان بیشتر از تمام تاریخ بشریت از ذخایر استفاده کرده است.

• بیش از ۱ میلیارد و ۱۰۰ میلیون نفر در سراسر زمین از آب آشامیدنی سالم بی‌بهره‌اند.

• بیش از دو و نیم میلیارد انسان به توالی بهداشتی دسترسی ندارند.

سایر موجودات نیز بلندگویی برای ارائه مشکلات و معضلات خود ندارند.

این اطلاعات نیز مربوط به ایران است:

• آلودگی هوا علت ۹۲ درصد از بیماران تنفسی و ۲۰ درصد از بیماران قلبی در شهرهای بزرگ است.

• روزانه بیش از ۵۵ هزار تن زباله شهری تقریباً بدون برنامه اصولی و صحیح دفن و میلیون‌ها تن پسماند صنعتی و خطرناک نیز دفع می‌شود.

• بخش بزرگی از دریاچه ارومیه از دست رفته و تقریباً این دریاچه خشک شده است.

• سطح آب‌های زیرزمینی به‌گونه‌ای که گویی غارت از منابع صورت گرفته، کاهش یافته است.

• فرونشست‌هایی به غایت نگران‌کننده رخ داده است.

چالش‌های محیط‌زیست جهان به‌گونه‌ای است که به ما هشدار می‌دهد و از ما این سؤال را می‌پرسد که آیا هنوز فرصتی برای نجات کره زمین داریم یا خیر.

هیچ اشتباهی بزرگ‌تر از این نیست که کسی کاری را انجام ندهد، به این دلیل که نتیجه کارش کوچک است. بیایید به خودمان قول دهیم از کارهای کوچک برای حفاظت از تنها زمینمان دریغ نکنیم. بیاموزیم و آنچه را آموختیم، عمل کنیم. بر ماست که با کسب آگاهی‌های لازم اقدامات مفید و مؤثری صورت دهیم. به یاد داشته باشید، همان قدر که ما انسان‌ها باعث و بانی این معضلات هستیم، به همان میزان هم می‌توانیم راه‌های چیرگی بر این مشکلات را بیابیم. ■

منابع

عسگری، علیرضا و همکاران، ۱۳۹۷، مدیریت پسماندهای صنعتی و خطرناک، تهران: خانیان.
فرهنگستان علوم، ۱۴۰۲، گزارش چالش‌های زیست محیطی ایران.
هنری مهر، سمیه؛ عسگری، علیرضا؛ انصاری زاده، محمد، ۱۴۰۲، بیماری مشترک انسان و حیوان و مدیریت پسماندها، تهران: خانیان.

